

تاكەى سياسەتى دژ بە كورد و دژ بە ئازادى دەسەلاتدارانى توركيە

گۆرانی بەسەردا نايى؟

بختيار

دېموكراسىن. باس لە مافى مرۆڤ و ھەلبژاردنى نازاد دەكەن، بەلام بە كوردە لە بەرانبەر ھەلبژاردنى نازاد ھەلبۆست دەگرن و مافى مرۆڤ پى شىل دەكەن. ئەگەر مستەفا كەمال ئەتاتورك و باقى دەسەلاتدارە كانى دواى ئەو نازادى و نازادپووزان بەتايىبەت، كوردەكانىيان داوتە بەر نازار و بە ھەزاران ھەزارانىيان لى كوشتون و دەربەدەر كردوون، دەسەلاتى نوئى توركيە، لە قەرنى بىست و يەكەمدا و لە ھەل و مەرجىكدا، كە ھىچ رووداويك نا شاردرىتتەو، ئەو ھەلبۆست و سياسەتەنە درىزە پى دەدەن و پەيرەو دەكەن. دەسەلاتى ئىستىتاي توركيە وەك باقى دەسەلاتەكانى رابردو نازارى نازادپووزان و گەلى كوردىيان كردۆتە سياسەت و بەرنامەى كارى يان، ھىزى زۆر رەوانەى ناچە كوردىيەكان دەكەن و ھەپەشە لە خەلك دەكەن، مالىيان پى

رەفتارى خراپە ئەنجامى دەدەن. ئەو مرۆڤانە كە سوار دەسەلاتى وەلاتىك دەبن، بۆ جى بە جى كردنى نامانجەكانىيان، ئەو كەسانەى رخنەيان لى دەگرن و رووبەروويان دەبنەو، دەدەنە بەر پەلامار و بە دپندانەترىن شىو دەيان چەوسىننەو. دەولەت و دەسەلاتداران لە توركيە، لە رىزى ئەو دەسەلات و كەسانەن كە ئال و گۆرە جىھانىەكان، نەبىتوانىو وەك پىتۆست كار بكاتە سەريان و لە سياسەتى سەركوتگەرەنە و دژمن بە نازادى وەيان گىزى، دەسەلاتداران لە توركيە بە ناو قسە لە نازادى و دېموكراسى دەكەن، بەلام ئەو ھەر لە چوارچىوئەى شىعاردايە و كوردەو پى ناكەن. ئەوان تا ئىستاش وەك ئەو دەورانە بىر دەكەنەو كە مستەفا كەمال ئەتاتورك تىايدا دەتيا، قسە لە دېموكراسى و نازادى دەكەن و لە ھەمان كاتىشدا دژمن ترىن دژمنى نازادى و

بە پىش كەوتنى عىلم و پىشەسازى و بەرەو سەرچوونى ووشىبارى و ئاكاادارى مرۆڤەكان و گۆران بە سەر شىوئەى سىستىمى دەسەلات و فەرماترەوايىەكاندا و ھاتنە مەيدانى دەسەلاتى ھەلبژىردارو، جەماوەر پەسەند و دېموكراسى و پەيدا بوونى رۆژنامە و بلاوكرادەى نازاد، زۆر ھۆمىد ھەبوو بەوئە ئەو گشتە گۆرانانە لە جىھان دا كار بكاتە سەر دەسەلات و بىر و بۆچوونى ئەو كەسانەى خولياى مرۆڤ نازارى و چەوساندنەوئەى ھاونووعەكانىيان، ئەو رژىم و كەسانەى كە ئەو ھەموو ئال و گۆرە باش و بە كەلكانە كارىيان ناكاتە سەر و تەنيا پى و شوىنى بىرى قىزەون و بە سەرچوويان دەگرن و لە پىتار ھاتنە دىبى بىر و بۆچوونە ھەلەكانىيان ئەوئە رەوشت و

چۆل دەكەن. ھەر لە درىزەى سياسەتى سەركوت و تۆقاندن ھىزى ھىزى سەربازى و نەمىنەتى دەولەتى توركيە بۆ سەر ھاوولەتياىيان كورد لە چەند مانگى رابردو بە شىوئەى بەربلاو پەرى سەندو و واى كوردە خەلكى ناوچە سنوورىيەكان ژيانى ناسايى يان لى تىك بچى. لەلايىكى دىكەو دەسەلاتدارانى توركيە بە كۆكردنەوئەى ھىز لە سنوورەكانى ھەرىمى كوردستان، ھەپەشە دەكەن و رادەگەتەن بۆ شەپ لەگەل ھىزەكانى پارتى كرىكارانى كوردستان دەچنە خاكى ھەرىمى كوردستانى عىراق، جىواز لە ھەپەشە و بىيانوانە باس لە چارە نووسى كەركوك دەكەن و رادەگەتەن، نايى كەركوك بگەرىتتەو سەر ھەرىمى كوردستان. جىگەى سەر سوورمانە دەسەلاتدارى توركيە رىگە بە خۆى دەدا، لە كار و بارى وەلاتانى دىكە دەخالت بكارو لەگەل ئەو گشتە سەركوتەى لە ناوخواى توركيەدا بەرانبەر بە خەلك پەيرەو دەكا، ھەول دەدا لە دەروەى توركيەش مافەكانى خەلك پى شىل بكا و دەخالت لە كار و بارى ناوخواى وەلاتان دا بكا. دەولەتى توركيە ئەو مافە بە خۆى دەدا، ھەر توركىن لە ھەر كوئىك بى دىفاعى لى بكا و تەنانت ئەگەر داواى نا رەواشى ھەبى پىشيوانى لە داوا نارەواكەى بكا. لەو پىتۆندىيەدا ئەوئەندى لە توانايداىە كار دەكا و پوول خەرج دەكا، بەلام بەو روانىنەى كە ھەبەتى بەو ھەستە رەگەز پەرسەتەى بەرانبەر بە توركەكان لە وەلاتان، ئامادە نىە ماف و

۱۲ى جۆزەردان يادى شەھىد كردنى ۵۹ لوى مەھابادىە

و موبارەزە لەو ھەرىمەدا سىمايىكى نوئىترى بەخۆە بىنى و ئەو شارە خۆراگرە دەردەوام سەنگەرى خۆراگرى و موقامەتە . جىنايەتەكانى رژىم لە كوردستان لاپەرەكانى مېژوئە خەباتى ئەم قۆناغەى خەلكەكەمانى پركردو و خەلكى كورد لە كوردستانى ئىران ھىچ كات بەرپادەى ئەم ۲۸ سالەى دەسەلاتدارىيەتى رژىمى ناخوندى كوشت و كوشتارىيان لى نەكراو. كۆمەلكوئى خەلكى قارىئى و قەلاتان و وسووكەند و سوڤيان و تەچارە بە كچانى خوئىندكارى سەبى و پاشان گوللە باران كردنىيان لەو جىنايەتە گورەو لەبىر نەچوانەن وەك شەھىد كردنى ۵۹ لاو مېرمندالى مەھابادى لەبىرى مرۆڤايەتى ناچنەو. ئەو رژىمە لە ماوئە دەسەلاتدارىيەتيدا كورد قرانى كردۆتە پىشەو رۆژ نىە چەند كورد شەھىد نەكاو پۆلىك لاو لە زىندانەكان نەپەستىوئى. دادگاكانى لەو پەرى بى عەدالەتسىدان و دوورن لە ياساو پىساکانى كۆمەلگەى نىونەتەوئەى و ھەموو بەھا مرۆڤايەتەكانىيان ژىر پى ناو. خەلكى نەحساو و چەوساوەى كوردستان لە قوربانى دان ناترسن و كۆمەل كۆشيش كارناكاتە سەر ئىرادەى پۆلايىنيان. كوردستان بۆ رژىم بوركانى لە حالتى تەقىنەوئە داىە ھەردەم چاودەروان دەكرئ كە بلىسەبكا و شوئشى گەلانى ئىيران وەكو رابردو لە كوردستانەوئە سەرھەلباداتەو. سلاو لە رۆحى ئەو ۵۹ لاو مېرمندالە مەھابادىە كە بەناحەق خوئىنيان رژىندرا و سەربەرزى ھەردەم بۆ كەس و كارى ئەو نازىزانە.

بىمەيان وەردەگرت، بەلام لە ئىستادا لە بەرانبەر يەك خانەنشىندا تەنيا ۶كەس مافى بىمە وەردەگرن. لىبىرسراوانى سازمانى خانە نشىنى لىكەندەوئەبەكى نابەجىتيان لەو بارەو ھەبە و پىتۆندى نىوان ئەوانەى كارىيان ھەبەو ئەوانەى خانەنشىن يەك بەسى لىكداوئەو. ئەوئەى كە بەرچاودەكەوئە وەرشكست بوونى صندوقەكانى خانەنشىنى و ئەو مەترسىيەى كە لە پشت بەستنىيان بە دەولەتەوئەتوشىيان دەبى. لە ماوئە دوو دەبىە رابردوودا وەلاتە پىشكەوتوئەكانى جىھان، بەھۆى بەرھەلستكارى و بەرەنگار بوونەوئە تىكۆشەران، مافى خانەنشىنيان زىاد كروو و تەمەنيان بردۆتە سەر بەرنامە بۆ داين كردنى مالى صندوقەكانى خانەنشىنيان گۆزىو تە بەلكو بتوانن وەلامدەروئەى پىداوئىستىيەكانى پىرەكان بن. لە جىھانى لە حالتى گەشەدا، دەيان وەلات بۆ داين كردنى ژيانى پىرانى خوئيان نىزامى خانەنشىنيان گۆزىو و تەنانت ھىندىكيان وەكو وەلاتى شىلى بوونەتە سەرمەشق بۆ وەلاتانى پىشكەوتو. گۆرانى كۆى خەلك لە ناسيا، نەمىركاى لاتىن و تەنانت بەشىك لە قارەى ئەفرىقا، زىادبوونى پىرانى كوردە بە يەكلىك لە گرنگترىن كىشەكانى سەدەى بىست وىەك.

گرى و گۆلەكانى نىزامى خانەنشىنى لە ئىران

بىمەيان وەردەگرت، بەلام لە ئىستادا لە بەرانبەر يەك خانەنشىندا تەنيا ۶كەس مافى بىمە وەردەگرن. لىبىرسراوانى سازمانى خانە نشىنى لىكەندەوئەبەكى نابەجىتيان لەو بارەو ھەبە و پىتۆندى نىوان ئەوانەى كارىيان ھەبەو ئەوانەى خانەنشىن يەك بەسى لىكداوئەو. ئەوئەى كە بەرچاودەكەوئە وەرشكست بوونى صندوقەكانى خانەنشىنى و ئەو مەترسىيەى كە لە پشت بەستنىيان بە دەولەتەوئەتوشىيان دەبى. لە ماوئە دوو دەبىە رابردوودا وەلاتە پىشكەوتوئەكانى جىھان، بەھۆى بەرھەلستكارى و بەرەنگار بوونەوئە تىكۆشەران، مافى خانەنشىنيان زىاد كروو و تەمەنيان بردۆتە سەر بەرنامە بۆ داين كردنى مالى صندوقەكانى خانەنشىنيان گۆزىو تە بەلكو بتوانن وەلامدەروئەى پىداوئىستىيەكانى پىرەكان بن. لە جىھانى لە حالتى گەشەدا، دەيان وەلات بۆ داين كردنى ژيانى پىرانى خوئيان نىزامى خانەنشىنيان گۆزىو و تەنانت ھىندىكيان وەكو وەلاتى شىلى بوونەتە سەرمەشق بۆ وەلاتانى پىشكەوتو. گۆرانى كۆى خەلك لە ناسيا، نەمىركاى لاتىن و تەنانت بەشىك لە قارەى ئەفرىقا، زىادبوونى پىرانى كوردە بە يەكلىك لە گرنگترىن كىشەكانى سەدەى بىست وىەك.

خەلكى ئىران لە ماوئە ۲۳ سالى داھاتوودا لە چوار مىليون و پىنج سەد ھەزار كەسەو دەبىت بە نزيك ۱۲ مىليون. ئەو پىرسىارە دىتتە پىش كە نايان نىزامى خانە نشىنى بۆ بەرەو روو بوونەو لەگەل ئەو گۆرانە نامادەبى ھەبەتايان كۆى خەلكى لاوئە نىران دەتوانئە پىداوئىستىى صندوقى خانە نشىنى خانە نشىنيان داين بكات؟ رۆژنامەى سەرمایە چاپى تاران لە داوين ژمارەى خوئىدا لە زمان محسنى نىزەدەخواە كارناسى بىمەكانى كۆمەلەبەتەى نووسى: كە لە سالى ۱۳۷۵دا لە بەرانبەر ھەر خانەنشىنيكدا، ۲۵كەس مافى

شىوايەكانى پىك ھاتو لە قەوارەى كۆمەلگە و نەبوونى چاكسازى بىنەرتى، صندوقەكانى خانەنشىنى، رژىمى ناخوندى لەگەل مەترسى گورە بەرەو رووكرودو. ئىرانىش وەكو باقى وەلاتانى دىكەى لە حالتى گەشە سەندندا، لەگەل پاشاھاتەكانى كۆمەلەبەتەى و نابورى بەھۆى سەردەنەچوون لە قەوارەى كۆمەلگە، بەتايىبەت زىاد بوونى ھىوا بە ژيان و زۆر بوونى بەسالاچوان بەرەو رووئۆتەو. نامارى ۱۳۸۵ى ژمارەى دانىشتوان و جىگەى ژيان، كە بەرەبەرە لە بلاوكرادەكانى ئىراندا بلاو دەبنەو، دەرى دەخات كە كۆى خەلكى ئەو وەلاتە، ھەرەوكو زۆرىك لە ناوچەكانى جىھان، چۆتە قۆناغىكى نوئ كە گرنگترىن تايىبەتەكانى كەم بوونەوئەى نرخی گەشەكردن و ھاوكات لەگەل بەرەو سەرچوونى چەند لە سەدى پىرەكانە. ئەو دياردە بە كەلكە، بەلام لەم كاتەدا زەرورەتى باش كردنى ژىر خانى نابورى و كۆمەلەبەتەى پىتۆست بۆ بەرەو رووئۆتەوئە لەگەل پىرى باس دەكات. زۆر بوونى ژمارەى پىران و درىزۆكردنەوئە دەورانى خانە نشىنى، بۆتە ھۆى داھەزىنى بازارى كارو خانە نشىنى و گەررەترىن ھۆى كىشەى نىزامى خانەنشىنيە لە ئىران. ئىرانىيەكانى سەر ۶۰ سال كە ھەر ئىستا ۶/۴ لەسەند، لە سال ۲۰۳۰مىلادى دەكاتە ۱۲/۶ لەسەند. ئەم بەشە لە كۆى